

Оцінка розвитку аграрного сектору Закарпатської області в умовах ризиків

Дем'ян Я.Ю.

старший викладач кафедри економіки, управління та інженерії
Мукачівського державного університету

У статті розглянуто особливості національної аграрної політики. Проаналізовано сучасний стан розвитку агропромислового сектору Закарпатської області, обґрунтовано актуальність розвитку сільського господарства для підвищення соціально-економічного розвитку сільських територій та необхідність залучення прямих іноземних інвестицій для сталого розвитку аграрного сектору області.

Ключові слова: регіон, аграрний сектор, аграрна політика, економічний розвиток, інвестиції, ризики.

Дем'ян Я.Ю. ОЦЕНКА РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ В УСЛОВИЯХ РИСКОВ

В статье рассмотрены особенности национальной аграрной политики. Проанализировано современное состояние развития агропромышленного сектора Закарпатской области, обоснованы актуальность развития сельского хозяйства для повышения социально-экономического развития сельских территорий и необходимость привлечения прямых иностранных инвестиций для устойчивого развития аграрного сектора области.

Ключевые слова: регион, аграрный сектор, аграрная политика, экономическое развитие, инвестиции, риски.

Demian Ya.Yu. EVALUATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR TRANSCARPATHIAN REGION UNDER RISK

The article describes the features of the national agricultural policy. The current state of development of the agricultural sector of the Transcarpathian region, the urgency of agricultural development to improve the socio-economic development of rural areas and the need to attract foreign direct investment for sustainable development of the agricultural sector of the region.

Keywords: region, the agricultural sector, agricultural policy, economic development, investment risks.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Від розвитку аграрного сектору залежить нормальне функціонування всього господарства країни і добробут людей. В умовах ризиків аграрний сектор економіки характеризується досить специфічними відносинами, тому що вони виникають із приводу привласнення й використання землі як основного фактору виробництва, що, своєю чергою, і відрізняє аграрний сектор від секторів економіки.

Найголовнішою відмінністю ведення агропромислового виробництва на Закарпатті є домінування сільського населення у загальній чисельності населення області, яке, за даними Державної служби статистики України [1], становить 63% (31,9% по Україні); трансформування земель до приватного сектора, внаслідок чого площі землекористування цієї категорії виробників зросли у декілька разів; обмеженість земель сільськогосподарського призначення. Область залишається найменш забезпеченою земельними ресурсами сільськогосподарського призначення і в розрахунку на одного жителя припадає 0,32 га сільгоспугідь.

В умовах перебудови регіональної економіки гострою проблемою є недостатній розвиток аграрного сектору та потреба у великих іноземних інвестиціях для сільського господарства. При залученні прямих іноземних інвестицій можливі розв'язання завдань структурної трансформації, розвиток імпортозамінних виробництв і поступове нарощування експортного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням об'єктивної оцінки стану аграрного сектору України та визначенням основних напрямів його подальшого розвитку приділена значна увага в роботах багатьох вітчизняних дослідників. Так, різні аспекти порушеної проблеми висвітлюються в роботах таких провідних учених, як В.М. Алексійчук, В.Г. Андрійчук, О.В. Боднар, О.Г. Булавка, Ю.П. Воскобійник, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, Г.В. Спаський, М.І. Стегней та ін. Водночас проблема визначення ключових напрямів подальшого розвитку аграрного сектору потребує поглибленого вивчення.

Вклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор економіки України є системоутворюючою складовою частиною

національної економіки, яка формує основні засади збереження суверенності держави, соціально-економічної основи розвитку сільських територій. За рівнем розвитку сільського господарства регіони України неоднорідні. У 2011 р. найменший показник валової продукції сільського господарства спостерігався в Закарпатській області (4 045 млн. грн.), найбільший – у Вінницькій області (15 065 млн. грн.), що майже в 3,7 рази більше. У 2012 р. найменший показник валової продукції сільського господарства так і залишився в Закарпатській області (4 207 млн. грн.), а найбільший – у Київській (14 791 млн. грн.), інтервал розмаху зменшився до 3,5 разів. У 2013 р. ситуація в Закарпатській області не покращилася. Переважна більшість регіонів виробляють сільгосппродукцію в діапазоні від 6 900 млн. грн. до 9 600 млн. грн. [2]. Тобто Закарпатська область має найменший показник валової продукції сільського господарства серед регіонів України.

За даними Державної служби статистики України [1], у Закарпатській області порівняно із середніми показниками по країні та середніми показниками інших областей природно-економічної зони (Лісостеп), ситуація складна: прибутки на 100 га сільськогосподарських угідь – 12,3 тис. грн. (у середньому по Україні – 56,2, по Лісостепу – 60,2 тис. грн.), у рослинництві – 17,3 тис. грн. (у середньому по Україні – 50,6 тис. грн., по Лісостепу – 52,7 тис. грн.), тваринництво збиткове – -5 (у середньому по Україні – 5,6 тис. грн., по Лісостепу – 7,4 тис. грн.). Рівень рентабельності сільського господарства у Закарпатській області – 6,7% (у середньому по Україні – 22,6%, по Лісостепу – 19,3%), у рослинництві – 5,7% (у середньому по Україні – 26,1%, по Лісостепу – 22,5%), тваринництво збиткове – -2,8% (у середньому по Україні – 9,4%, по Лісостепу – 11,3%).

Агропромисловий комплекс України, зокрема сільське господарство, функціонують

у незавершеному та малокерованому ринковому середовищі, за невідповідного матеріально-технічного постачання, зі значними проблемами фінансово-кредитного забезпечення та в умовах виникнення непередбачуваних ризиків. Невідкладним є вирішення проблем функціонування аграрного ринку продовольства, повне підпорядкування його вимогам Світової організації торгівлі та інтеграції його у світове господарство [3].

У Закарпатській області низька землезабезпеченість: на одного жителя припадає 0,36 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,15 га ріллі, що, відповідно, у 2,4 та 4,3 рази менше, ніж у середньому по країні. У користуванні всіх категорій господарств області знаходиться 452,0 тис. га сіножатей та пасовищ. Область має 13,8 тис. га плодючих насаджень, садів – 13,0 тис. га, виноградників – 4,7 тис. га. Сільське господарство поряд із промисловістю займає провідне місце в економіці області, у ньому створюється близько 14% валового регіонального продукту, водночас тут у декілька разів менше, ніж у промисловості, зосереджено основних фондів. На сільськогосподарських підприємствах зайнято 3,3% працюючих, в особистих підсобних господарствах – третина економічно активного населення. Область виробляє 2,1% валової продукції сільського господарства України [1].

В аграрному секторі здійснено перерозподіл власності на землю і майна на користь селянських особистих господарств, де виробляється більше від 96% валової продукції сільського господарства.

В умовах ризиків потрібно приділити увагу розвитку фермерських господарств, яких у Закарпатській області нараховується 1 644. Держава повинна запровадити заходи, які б сприяли збільшенню кількості господарств такого типу.

Динаміка темпів виробництва валової продукції сільського господарства Закарпатської області показана в табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка темпів виробництва валової продукції сільського господарства
Закарпатської області (% , 1990 р.=100)**

Показники	2000	2001	2002	2004	2006	2008	2011	2013
Особисті підсобні господарства	132,7	145,8	149,0	152,1	148,7	150,1	154,3	155,9
Сільськогосподарські підприємства	10,6	12,8	13,0	14,2	9,4	11,5	12,10	9,7
Всі категорії господарств	77,8	77,8	88,3	90,1	89,0	90,7	96,7	97,1

*Джерело: статистичний щорічник Закарпатської області за 2000–2013 рр. /
Головне управління статистики в Закарпатській області. – Ужгород, 2014 р.*

Збільшення виробництва валової продукції сільського господарства відбувається переважно за рахунок особистих селянських господарств, що обумовлено відсутністю державної підтримки, недостатньою інфраструктурою аграрного ринку, низьким рівнем забезпеченості основними засобами.

У структурі сільськогосподарського виробництва тваринництво складає 52,9%, рослинництво – 47,1%. Головними видами сільськогосподарської продукції є картопля, фрукти, ягоди, виноград, овочі (ранні і надранні), у виробництві яких область забезпечує себе повністю. Із технічних культур – тютюн. У Закарпатті – добре розвинуті садівництво та виноградарство.

Серед галузей тваринництва провідними є м'ясне скотарство, свинарство, вівчарство, птахівництво. Протягом 2005 – 2013 рр. відбувалося скорочення поголів'я худоби і птиці по всіх категоріях господарств, проте переважно за рахунок сільськогосподарських підприємств, а в господарствах населення ці показники значно зросли навіть порівняно з 1990 р.

У 2013 р. поголів'я ВРХ у всіх категоріях господарств зменшилося порівняно з 1990 р. у 2,5 рази, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – у 47,6 рази, поголів'я корів – на 38,1%, або в 26,9 разів, свиней – на 20,0%, або в 2,4 рази, овець та кіз – у 2,0 та у 10,8 рази відповідно.

В Україні майбутнє сільського господарства – за розвитком органічного землеробства [4]. На території України розташовано до 8 млн. га екологічно чистих чорноземних земель, доступна сільськогосподарська робоча сила, низький рівень використання пестицидів і хімічних добрив.

Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Полтавській та Вінницькій областях. Площі українських сертифікованих органічних господарств, як і в більшості країн Європи, коливаються за своїми розмірами від кількох гектарів до десятків тисяч гек-

тарів ріллі. За останні роки спостерігається тенденція наповнення внутрішнього ринку вітчизняною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, соки, сиропи, повидло, сухофрукти, мед, м'ясні та молочні вироби [5–7].

Для Закарпатської області розвиток органічного землеробства повинен стати пріоритетним завданням розвитку аграрного виробництва на найближчі роки. Підтримку та розвиток аграрного сектору області в кризових умовах можна забезпечити шляхом диверсифікації доходів у сільській місцевості, поліпшення якості аграрної продукції та її маркетингу, дотримання базових стандартів захисту навколишнього природного середовища, навчання новим технологіям.

Доцільно погодитися з думкою науковців, які стверджують, що в умовах виникнення непередбачуваних ризиків виробничо-економічний, інноваційний, трудовий, природно-ресурсний потенціали розвитку Закарпатської області не відтворюються на необхідному кількісному та якісному рівні, що потребує збільшення обсягів відтворювальних інвестицій як основного чинника розвитку області [8; 9].

Висновки. Отже, на тлі поліпшення деяких економічних показників у цілому стан аграрного сектору в Закарпатській області кризовий, тому основними завданнями аграрної політики регіону є завершення реформування в аграрному секторі.

Значну роль повинна відігравати інноваційна діяльність, пріоритетним напрямом розвитку якої є впровадження найбільш перспективних агротехнологій та на цій основі підвищення продуктивності виробництва.

Україна повинна розвивати виробничі потужності сільського господарства, щоб у найближчі декілька років вітчизняна сільськогосподарська продукція могла вийти на світовий ринок і конкурувати з продукцією іноземних виробників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Сільське господарство України 2013 : стат. зб. / За ред. Ю.М. Остапчука. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 336 с.
3. Спаський Г.В. Напрями залучення іноземних інвестицій в АПК Закарпаття / Г.В. Спаський // Економіка АПК. – 2004. – № 5. – С. 83–86.
4. Стегней М.І. Сучасний рівень органічного виробництва в контексті екологічно сталого розвитку сільських територій України / М.І. Стегней // Економіст. – 2014. – № 11. – С. 109–111.
5. Стегней М.І. Розвиток агропродовольчого ринку як інструмент соціально-економічного піднесення укра-

їнського села / М.І. Стегней // Вестник Национального технического университета «ХПИ». – 2012. – № 13. – С. 129–133.

6. Іртищева І.О. Оцінка параметрів сучасного рівня екологічно сталого розвитку сільських територій / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко, М.І. Стегней // Економіст. – 2014. – № 12. – С. 53–57.

7. Іртищева І.О. Фактори та особливості екологічно сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко, М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1. – С. 302–310.

8. Мікловда В.П. Життєздатний економічний розвиток регіону : [монографія] / В.П. Мікловда, С.С. Слава, С.В. Сембер, В.В. Гоблик. – Ужгород : Ліра, 2009. – 432 с.

9. Гоблик В.В. Спільні транскордонні регіони України та ЄС: зовнішньоекономічний аспект : [монографія] / В.В. Гоблик ; Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів : [б. в.], 2012. – 304 с.